

Gabriela Czapiewska

*Akademia Pomorska w Słupsku
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki
gabriela.czapiewska@apsl.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0002-5638-9831>*

Kreowanie i promocja przestrzeni publicznych wsi regionu pomorskiego

Zarys treści: Celem artykułu jest przedstawienie problematyki kreowania i promocji wiejskich przestrzeni publicznych w regionie pomorskim. Przestrzeń publiczna jest miejscem szczególnym, zwłaszcza na terenach wiejskich, gdyż ma kluczowe znaczenie społeczne (miejsce integracji mieszkańców) i przestrzenne (dominanta funkcjonalna i kompozycyjna). Decyduje o jakości życia, konkurencyjności i atrakcyjności regionu – turystycznej, osiedleńczej i inwestycyjnej. Potrzeba dobrze zaprojektowanych miejsc wspólnych na wsi jest nie tylko coraz częściej dostrzegana, ale i promowana przez samorządy lokalne, regionalne czy społeczności wiejskie. Przykładem dobrych praktyk w aspekcie kreowania i promocji ogólnodostępnych walorów wiejskich przestrzeni publicznych badanego obszaru jest konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. W pracy zobrazowano zasady regulaminowe konkursu oraz poddano analizie nagrodzone i wyróżnione przez komisję konkursową w latach 2006–2021 projekty zagospodarowania przestrzeni publicznych wsi regionu pomorskiego. Wypromowane w konkursie przedsięwzięcia są wzorem do naśladowania dla innych miejscowości, a sam konkurs jest formą motywacji dla samorządów lokalnych do podejmowania kolejnych ciekawych przedsięwzięć i aranżowania przestrzeni publicznych we wsiach regionu pomorskiego.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, obszary wiejskie, region pomorski, kreowanie przestrzeni, promocja, konkurs

Wprowadzenie

Współczesna wieś podlega intensywnym przemianom zarówno w sferze społecznej, jak i przestrzennej. Wraz z zacieraniem się granic pomiędzy życiem miejskim i życiem na wsi wzrasta rola przestrzeni publicznej, a zachodzące zmiany społeczne wpływają na funkcjonowanie miejsc wspólnych na obszarach wiejskich (Mastalska-Cetera i in. 2008).

Przestrzeń publiczna jest różnie rozumiana – bardzo szeroko w „Karcie przestrzeni publicznej” (2009), zaś wąsko i niezbyt precyzyjnie w ustawie o planowaniu

i zagospodarowaniu przestrzennym¹ (mniej jako przestrzeń, bardziej jako teren). Zgodnie z niniejszym aktem prawnym, przestrzeń publiczną stanowi „obszar o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprawy jakości ich życia i sprzyjający nawiązywaniu kontaktów społecznych ze względu na jego położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne, określony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”. Z kolei potoczne pojmowanie pojęcia „przestrzeń publiczna” związane jest z uznawaniem jej za swego rodzaju fizyczną przestrzeń dostępną dla każdej jednostki czy zbiorowości, bez konieczności spełnienia dodatkowych, zewnętrznie narzuconych warunków. Jest to przestrzeń wspólna, w ramach której dochodzi do interakcji społecznych (Kowalczyk 2009, s. 19). W taki sposób rozumiana przestrzeń publiczna zawsze będzie efektem pracy zbiorowości, która ją modyfikuje, oraz indywidualnych, charakteryzujących czy znaczących oddziaływań jednostkowych (Habermas 2007). Podobnie Lorens (2006) traktuje pojęcie przestrzeni publicznej jako miejsce realizacji potrzeby bezpośredniego kontaktu między uczestnikami życia społecznego. Zdecydowanie najszersze spojrzenie na przestrzeń publiczną zaprezentowane zostało w „Karcie Przestrzeni Publicznej”: „o publicznym charakterze przestrzeni decyduje zbiorowy sposób jej użytkowania”. Przestrzenią publiczną jest zatem to wszystko, co współtworzy krajobraz, klimat i estetykę miasta (czy osiedla), przede wszystkim zaś tereny ogólnodostępne oraz elementy przyrody, zagospodarowania i zabudowy znajdujące się zarówno na tych obszarach (publicznych), jak i w przestrzeni nad nimi i w ich sąsiedztwie, w zasięgu postrzegania przez przebywających na nich ludzi. Tego typu przestrzeń publiczna, celowo kształtowana przez człowieka zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami, zdaniem autorów karty stanowi najwyższą wartość, decydującą o tożsamości miasta oraz tworzącą zasób o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych (Mierzejewska 2018, s. 87–88). W związku z powyższym powinna być kształtowana i użytkowana zgodnie z określonymi zasadami (Karta przestrzeni publicznej 2009), takimi jak: 1) maksymalizacja wartości miasta i jego nieruchomości poprzez kreowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, 2) kompleksowe planowanie miejscowe oraz projektowanie urbanistyczne przestrzeni publicznych w oparciu o wyniki konkursów urbanistycznych i architektonicznych, 3) społeczna partycypacja w tworzeniu narzędzi kształtowania i gospodarowania przestrzenią publiczną z aktywnym udziałem lokalnych społeczności w procesie sporządzania dokumentów planistycznych, 4) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz specyfiki lokalnej jako szczególnych wartości przestrzeni publicznych, 5) równowaga w tworzeniu nowej przestrzeni publicznej w stosunku do rewitalizowanej przestrzeni historycznej, 6) sprawiedliwy dostęp do przestrzeni publicznych i minimalizacja konfliktów przy ich tworzeniu oraz użytkowaniu, 7) kształtowanie przestrzeni publicznych integrujących grupy społeczne z poszanowaniem ich różnych potrzeb i systemów wartości, 8) aktywne użytkowanie przestrzeni publicznych i ich wykorzystywanie do organizowania wydarzeń lokalnych.

¹ Art. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. nr 80, poz. 717).

W ostatnich latach na obszarach wiejskich można zaobserwować zmiany sposobu życia mieszkańców – ich potrzeb, oczekiwań, chociażby w zakresie spędzania czasu wolnego. Nowe potrzeby ludności wiejskiej inicjują też nowe sposoby użytkowania przestrzeni. Dobra przestrzeń publiczna to miejsce otwarte i ogólnodostępne, z preferencją ruchu pieszego (dopuszczalne również przeznaczenie wyłącznie dla pieszych), które ze względu na położenie w strukturze miejscowości odgrywa istotną rolę w życiu lokalnej społeczności – z uwzględnieniem potrzeb jej członków w różnym wieku, o różnym stopniu sprawności fizycznej i o różnych zainteresowaniach (Czapiewska 2018). W kreowaniu dobrych przestrzeni wiejskich ważne jest zwrócenie uwagi na wiele czynników przestrzennych, społecznych czy infrastrukturalnych. Oprócz potrzeb mieszkańców są nimi m.in. odpowiednie wpisanie w strukturę przestrzenną wsi oraz jej charakter. Wiejska przestrzeń publiczna jest specyficzna, gdyż otwiera się na krajobraz (Tomecka, Korzeniowska 2017). Ważne w przypadku miejsc publicznych jest nawiązanie do tradycji miejsca i tożsamości, które zazwyczaj wynika z lokalnych uwarunkowań i kształtuje poczucie wspólnoty (Montgomery 1998).

Problematykę kreowania przestrzeni publicznych na obszarach wiejskich podejmowali w swoich opracowaniach m.in. Górka (2009, 2010), Mierzejewska (2011), Soszyński i in. (2012, 2016), Mastalska-Cetera i in. (2014), Wilczyński i in. (2014), Tomecka i Korzeniowska (2017), Jaszczak (2019), Staszewska (2020), Gabryś i Kwiatek-Sołtys (2021). W niniejszym artykule zaprezentowano tematykę kreowania i promocji wiejskiej przestrzeni publicznej ze szczególnym uwzględnieniem regionu pomorskiego. Przykładem dobrych praktyk w tym aspekcie jest konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. W pracy zobrazowano zasady regulaminowe konkursu oraz poddano analizie nagrodzone i wyróżnione przez komisję konkursową (w latach 2006–2021) projekty zagospodarowania przestrzeni publicznych pomorskich wsi.

Kreowanie wiejskiej przestrzeni publicznej

Tradycyjne przestrzenie publiczne osiedli wiejskich to miejsca należące do określonej społeczności, stanowiące ramy przestrzenne jej aktywności, tworzące okazje do spotkań, wymiany informacji oraz nabywania wiedzy czerpanej z własnych obserwacji (Górka 2010). Szczególną rolę w kreowaniu i promocji przestrzeni wiejskiej odgrywa człowiek. Zdaniem Staszewskiej (2020, s. 15) w wyniku swojej działalności wpływa on na zmianę jej struktury, uzupełnia ją, rozbudowuje, poprawia, a także ustala zasady zabudowy, zagospodarowania i funkcjonowania przestrzeni, w której żyje, głównie w oparciu o percepcję, chęci zaspokojenia własnych potrzeb, potrzebę właściwych miejsc realizacji aktywności oraz „doświadczenia”. Ważne jest więc tworzenie dla mieszkańców wsi miejsc przyjaznych, bezpiecznych, funkcjonalnych i współtworzących wartości społeczne, ekonomiczne i środowiskowe o zrównoważonym charakterze.

Współczesna przestrzeń publiczna na wsi zyskuje nowe znaczenie. Tłem obserwowanych zmian jest indywidualizacja: właściwe dla demokracji ograniczenie

roli wspólnoty jako pośrednika pomiędzy jednostką a instytucjami państwa, przyspieszone rozwojem mediów elektronicznych. Wobec zmian strukturalno-przestrzennych, ekonomicznych i społecznych zachodzących na obszarach wiejskich ważną kwestią jest opracowanie zasad prawidłowego planowania miejsc wspólnych dla danej społeczności, z odniesieniem do tradycji lokalnych, potencjału społeczno-kulturowego, skali i charakteru jednostki osiedleńczej oraz możliwości wykorzystania danego miejsca (Jaszczak 2019, s. 103–104). Istotną kwestią są potrzeby samych mieszkańców, którzy użytkują kreowane przestrzenie wiejskie. Zdaniem Staszewskiej (2020, s. 17–18), kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych powinno się odbywać według następujących zasad: dopasowanie rozmiarów przestrzeni do liczby mieszkańców, wzbudzenie poczucia odpowiedzialności u mieszkańców, a także zaangażowania użytkowników danej przestrzeni oraz stworzenie miejsc spotkań społeczności lokalnej. Współcześnie przestrzeń publiczna na obszarach wiejskich stanowi ważny element życia społecznego. Właściwie zaprojektowane miejsca wspólne stają się czynnikiem prospołecznym. Poprawiają jakość życia i umożliwiają zaspokojenie potrzeb mieszkańców, co z kolei ma bezpośrednie przełożenie na podniesienie standardów życia jednostek i całej społeczności. Działania mające na celu tworzenie miejsc dla danej społeczności wpływają na podtrzymywanie więzi i tworzenie wspólnoty. Planowanie przestrzeni publicznej wsi powinno być oparte z jednej strony na tożsamości wsi i jej tradycji, a z drugiej strony na współczesnych trendach projektowych.

Najważniejsze elementy procesu planowania przestrzeni publicznej na wsi wiążą się m.in. z (Jaszczak 2019, s. 104):

- estetyzacją wsi (poprawa wizerunku wsi),
- świadomym planowaniem przestrzeni publicznej (dostosowanie projektów do potrzeb oraz współpraca mieszkańców z ekspertem),
- kreowaniem „mody na wiejskość” (zachowanie tradycji lokalnych przy zastosowaniu współczesnych trendów),
- identyfikacją przestrzenną, powiązaniem kompozycyjnymi i materiałowymi (projektowanie indywidualne, stosowanie wzorników).

Tabela 1. Kierunki planowania przestrzeni publicznej na wsi w zakresie estetyzacji i identyfikacji

Działanie	Zadania
Estetyzacja wsi	Wprowadzenie ładu i harmonii w otoczeniu (poprawa jakości przestrzeni wiejskiej, poprawa estetyki wspólnych miejsc dla mieszkańców, poprawa czystości i wprowadzenie porządku)
Identyfikacja przestrzenna	Powiązania kompozycyjne i przestrzenne (wprowadzenie indywidualnego systemu planowania, spójność kompozycyjna miejsc o podobnych i różnych funkcjach)
Identyfikacja krajobrazowa	Powiązania z krajobrazem otwartym (odniesienie do otoczenia wsi, wprowadzenie powiązań we wnętrzach krajobrazowych oraz poza układem wsi)
Identyfikacja tematyczna	Powiązania tematyczne, w szczególności w wioskach tematycznych (określenie pomysłu na wieś, wprowadzenie jednolitego systemu oznaczeń, wykorzystanie form i elementów kojarzących się z wsią – cechy indywidualne, wyróżniki)

Źródło: opracowanie na podstawie Jaszczak (2019, s. 104).

Analizując literaturę dotyczącą kształtowania przestrzeni publicznych, odnaleźć można trzy główne cechy opisujące przestrzeń publiczną wysokiej jakości: witalność (związana z ilością użytkowników i częstotliwością użytkowania), różnorodność – zarówno aktywności użytkowników, jak i ich samych – oraz tożsamość miejsca (Whyte 1980, Montgomery 1998, Carmona i in. 2010, Soszyński i in. 2012, 2016, Heffernan 2014). Równie istotne cechy dobrze zorganizowanej przestrzeni publicznej to: otwartość, dostępność (m.in. dostępność psychologiczna), silnie związana z fizjonomią miejsca i powiązania z innymi przestrzeniami lub obiektami (Ossowicz 2009). Jedną z ważniejszych cech zachęcających do przebywania w przestrzeni publicznej jest jej kameralność, związana ze skalą przestrzenną (Gehl 1987). Zdaniem Micka (2018) w przypadku tradycyjnych terenów wiejskich na specyfikę przestrzeni publicznych składa się także brak wyraźnych granic między strefą publiczną a prywatną (wynikający głównie z charakteru zagospodarowania przestrzennego, wiejskiego stylu życia i modelu spędzania wolnego czasu).

Obecnie na obszarach wiejskich można zauważyć przybywanie przestrzeni publicznych. Jednakże w większości przypadków przy projektowaniu takich miejsc nie uwzględnia się cech charakterystycznych dla danej wsi. Wobec braku na polskiej wsi tradycji i wzorców przestrzeni reprezentacyjnych i rekreacyjnych oraz braku świadomości potrzeby kreacji indywidualnego wizerunku wsi poprzez takie przestrzenie, popełnia się w ich projektowaniu wiele błędów (Wilczyński 2014, s. 40). Przestrzenie nie są lokalizowane w dogodnych miejscach, lecz tam, gdzie dana gmina posiada własne grunty. W efekcie funkcje publiczne zamiast być wzmacniane – ulegają rozproszeniu (Gabryś, Kwiatek-Softys 2021, s. 176). Jednocześnie stosunkowo rzadko, jak twierdzi Wilczyński i in (2014, s. 40), kreuje się jakościowo dobre przestrzenie, najczęściej skupiając się na wiodącej funkcji, rezygnując z innych opcji wykorzystania obiektu i miejsca, minimalizując koszty, ograniczając kompozycję do granic działki objętej projektem i pomijając otoczenie. Impulsem do kreowania wiejskiej przestrzeni, w tym publicznej, o charakterze reprezentacyjnym i rekreacyjnym, stały się regionalne programy odnowy wsi, działania realizowane w ramach Programów Rozwoju Obszarów Wiejskich (m.in. „Kształtowanie przestrzeni publicznej” w ramach działania „Podstawowe usługi i odnowa wsi w PROW 2014–2020”). Umożliwiły one tworzenie infrastruktury społecznej i turystycznej na obszarach wiejskich, urządzenie centrów wsi i rewitalizację obiektów zabytkowych, w tym sakralnych. Wprowadzenie w 2010 r. funduszu sołeckiego wzmocniło oddolne działania społeczności wiejskich na rzecz poprawy estetyki wsi i organizacji przestrzeni służących aktywności kulturalnej, fizycznej i rekreacji oraz wszelkim formom życia wspólnotowego. Pozytywne efekty osiąga się tam, gdzie projekty obejmują całość, a nie jedynie fragment przestrzeni dedykowanej danej funkcji, są spójne z ogólnie dostępnymi przestrzeniami zbiorników wodnych, terenów kościelnych oraz użyteczności publicznej. Prezentują one wysoką jakość, jeżeli powstają jako efekt interpretacji tradycji miejsca i z myślą o podkreśleniu specyfiki miejscowości. Dążenie do adaptacji i właściwego wyposażenia dla potrzeb społecznych przestrzeni upodobanych przez mieszkańców, mniej „formalnych”, zazwyczaj nieurządzonych, jest niewątpliwie

jednym z pożądaných działań mających na celu zwiększanie dostępności i podniesienie jakości wiejskiej przestrzeni publicznej (Lorens, Martyniuk-Pęczek 2010, Micek 2018). Wpływa ona na ocenę atrakcyjności przestrzeni wiejskiej i jej żywotność. Według Kamińskiego (2008) wiejskie przestrzenie publiczne powinny dawać poczucie dobrych miejsc do życia. Rekonstrukcja, odnowa, rewitalizacja i tworzenie przestrzeni przyjaznych dla społeczności są ważnymi celami strategii rozwoju społeczno-przestrzennego. Działania te są inicjowane przez samorządy, instytucje i stowarzyszenia w celu aktywizacji mieszkańców. Dlatego często podkreśla się znaczenie zaangażowania lokalnych społeczności, które aktywnie uczestniczą w procesie kreowania wizerunku wsi, aby uzyskać poczucie przynależności i wspólnej odpowiedzialności za swoje otoczenie (Górka 2009). Serafin (2014) twierdzi, że w dobrej jakości przestrzeni publicznej mieszkańcy mają poczucie „bycia u siebie”.

Complete places visioning rozumiane jest jako kreowanie atrakcyjnej i aktywnej społecznie przestrzeni publicznej, o wysokiej jakości estetycznej i kompozycyjnej, która wpływa na zapewnienie pozytywnych doznań emocjonalnych, komfortu psychofizycznego oraz stwarza szerokie możliwości nawiązywania kontaktów społecznych. Jak podkreślają Kaźmierczak i Pazder (2019, s. 125), z punktu widzenia tworzenia przestrzeni kompletnych, atrakcyjnych przestrzennie i aktywnych społecznie warto wziąć pod uwagę trzy elementy, które w istotny sposób wpływają na jakość przestrzeni publicznych – kompozycję przestrzenną, właściwie dobraną ofertę funkcjonalną oraz odpowiednie wyposażenie przestrzeni. Kompozycja przestrzenna odgrywa ważną rolę w ocenie jakości przestrzeni wiejskiej przez użytkownika, a także decyduje o stopniu atrakcyjności i zapewnieniu pożądanej harmonii przestrzennej. Uwzględnia zastane wartości: specyfikę miejsca, tożsamość kulturową i fizjonomiczną oraz prestiż społeczny i kulturowy. Kolejnym ważnym czynnikiem zapewniania odpowiedniej jakości przestrzeni publicznej jest właściwie dobrana oferta funkcjonalna, która może w znacznym stopniu przyczynić się do aktywizacji lokalnych społeczności i wzmacniania więzi mieszkańców z przestrzenią poprzez: generowanie społecznego zaangażowania, rozwijanie poczucia dumy czy kreowanie wizerunku i tożsamości wsi. Znaczącym elementem jest też odpowiednie wyposażenie przestrzeni. W kontekście tworzenia wysokiej atrakcyjności przestrzeni publicznej należy zadbać o właściwą formę i jakość wizualną tych elementów, które oprócz swych oczywistych funkcji użytkowych powinny prezentować odpowiedni poziom estetyczny (Kaźmierczak, Pazder 2019). Zdaniem Wilczyńskiego i in. (2014, s. 65) o jakości wiejskiej przestrzeni, oprócz standardu substancji budowlanej i wyposażenia miejscowości, decyduje obecność i dostępność dóbr dziedzictwa historycznego, kulturowego i środowiskowego, ocenianych w kategoriach funkcjonalności oraz wartości niematerialnych, estetycznych. Otoczenie rolne i przyrodnicze oraz dostępne sąsiedztwo innych miejscowości – komplementarnych bądź kompensujących lokalne deficyty – jakość tę współtworzą. Hierarchiczność i prostotę wiejskiego świata zastępuje przestrzeń wypełniająca się różnorodnymi emanacjami współczesności i nowoczesności.

Obszary wiejskie dysponują już pulą różnorodnych, bardzo dobrych realizacji, które mogą służyć jako wzorce i inspiracje – pod warunkiem że powstaną metody ich identyfikacji i narzędzia promocji.

Konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” przykładem promocji wiejskiej przestrzeni publicznej

Konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” został zainicjowany przez Samorząd Województwa Pomorskiego już w 2005 r. Stanowi jedną z pierwszych tego typu inicjatyw w Polsce, dając możliwość prezentacji osiągnięć samorządów lokalnych w zakresie kreowania i przekształcania ważnych dla mieszkańców przestrzeni publicznych². Organizatorem konkursu jest Zarząd Województwa Pomorskiego. Przedsięwzięcie realizowane jest cyklicznie od 2006 r. pod patronatem Marszałka Województwa Pomorskiego.

Celem nadrzędnym konkursu jest promocja walorów przestrzeni publicznej regionu. W konkursie oceniane są w szczególności przedsięwzięcia dotyczące ogólnodostępnych placów i ulic, osi, ciągów widokowych oraz panoram miejscowości, frontów wodnych, parków, terenów spacerowych, plaż i innych miejsc tworzących przestrzeń publiczną podnoszącą jakość życia lokalnej społeczności oraz wpływających pozytywnie na budowę wizerunku miejscowości. Obok kryteriów odnoszących się do estetyki i trwałości oraz funkcjonalności i uniwersalności przedsięwzięć dla różnych grup użytkowników, w tym osób ze szczególnymi potrzebami, w minionym roku w konkursie podkreślono istotną rolę przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych oraz wspomaganie procesów adaptacji do zmian klimatu miast i obszarów wiejskich.

Do celów szczegółowych, wynikających z regulaminu konkursu³, należą:

- promocja dobrych wzorców kształtowania ładu przestrzennego województwa pomorskiego, – wspieranie dobrych praktyk w zakresie tworzenia nowych wartości w przestrzeni województwa,
- wzmocnienie konkurencyjności osiedleńczej, inwestycyjnej i turystycznej w oparciu o walory przestrzeni województwa,
- stymulowanie korzystnych przemian obszarów zdegradowanych, strukturalnie słabych – poprawa jakości życia,
- wzmocnienie zainteresowania zagadnieniami dotyczącymi estetyki przestrzeni wśród społeczności regionu,
- popularyzacja „Planu zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030”.

² <https://pbpr.pomorskie.pl/2021/07/konkurs-najlepsza-przestrzen-publiczna-2021/>

³ Załącznik do uchwały nr 628/263/21 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 1 lipca 2021 – Regulamin konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego 2021”.

Zasięg terytorialny konkursu obejmuje województwo pomorskie. W ramach konkursu oceniane są przedsięwzięcia zrealizowane w przestrzeni publicznej, w szczególności polegające na rewaloryzacji lub ukształtowaniu nowych wartości:

- ogólnodostępnych placów i ulic na centralnych obszarach miast i wsi, osi i ciągów widokowych oraz panoram miejscowości, terenów nadwodnych (frontów wodnych), parków, terenów spacerowych, plaż i innych miejsc, które tworzą spójną przestrzeń publiczną miasta lub wsi i stanowią atrakcyjny element służący budowie wizerunku, podnoszący jakość życia i służący rozwojowi województwa;
- terenów zdegradowanych z przeznaczeniem ich dla celów publicznych, tworzących nową jakość w strukturze miejscowości, podnoszącą ich atrakcyjność i konkurencyjność.

Przedsięwzięcia mogą mieć charakter:

- infrastrukturalny (tzw. twardy), polegający w szczególności na prowadzeniu prac budowlanych, remontowych, z zakresu urządzania małej architektury i zieleni;
- społeczny (tzw. miękki), polegający w szczególności na realizacji projektów z zakresu aktywizacji kulturalnej, fizycznej lub innego rodzaju innowacji społecznych w przestrzeni publicznej;
- łączący elementy społeczne i infrastrukturalne.

Zgodnie z regulaminem, do konkursu mogą być zgłaszane projekty, które zostały oddane do użytku (infrastrukturalne) lub wdrożone (społeczne) w poprzedzającym okresie dwuletnim – od stycznia do grudnia – i nie zostały zgłoszone do poprzedniej edycji konkursu. Przykładowo w edycji 15 (2021 r.) możliwe było zgłaszanie projektów zrealizowanych w terminie 1 stycznia 2020–31 grudnia 2021 r. Zgłoszeń do konkursu dokonywać mogą: organy wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego (gmin, powiatów) z terenu województwa pomorskiego oraz ich związków, organizacje samorządów zawodowych lub stowarzyszenia architektów, urbanistów i inżynierów budownictwa, architektów krajobrazu, a także inne instytucje lub organizacje realizujące zadania publiczne związane z tematyką konkursu.

Wyboru przedsięwzięć do Nagrody Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przestrzeń Publiczną Województwa Pomorskiego i wyróżnień dokonuje komisja konkursowa, w której skład wchodzi przedstawiciele Samorządu Województwa Pomorskiego oraz zewnętrzni eksperci związani z tematyką konkursu – pod przewodnictwem Marszałka Województwa Pomorskiego. Wszystkie zgłoszone przedsięwzięcia zostają poddane wstępnej weryfikacji dokonanej przez sekretarza konkursu pod względem spełnienia wymogów formalnych, a następnie podlegają ocenie merytorycznej dokonywanej przez członków komisji. Przy ocenie przestrzeni publicznych komisja kieruje się następującymi kryteriami:

- adekwatności zrealizowanego przedsięwzięcia do specyfiki i kontekstu miejsca,
- funkcjonalności i uniwersalności zrealizowanego przedsięwzięcia dla różnych grup odbiorców,
- estetyki zrealizowanego przedsięwzięcia (przedsięwzięcia infrastrukturalne),
- atrakcyjności i trwałości przedsięwzięcia (przedsięwzięcia społeczne),

- przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych oraz wspomagania procesów adaptacji do zmian klimatu miast lub obszarów wiejskich,
- roli zrealizowanego przedsięwzięcia w strukturze miejscowości,
- wpływu zrealizowanego przedsięwzięcia na jakość życia lokalnej społeczności i wizerunek województwa,
- zgodności z zasadami kształtowania przestrzeni publicznych określonymi w „Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego 2030”.

W konkursie przyznawana jest nagroda główna za realizację najlepszego przedsięwzięcia w przestrzeni publicznej, wyróżnienie I stopnia i II stopnia dla gmin wiejskich i gmin miejsko-wiejskich za realizację najlepszego przedsięwzięcia w przestrzeni publicznej na obszarze wiejskim, a także wyróżnienie I stopnia i II stopnia dla gmin miejskich oraz gmin miejsko-wiejskich za realizację najlepszego przedsięwzięcia w przestrzeni publicznej w granicach administracyjnych miasta. Należy podkreślić, że nagroda główna oraz wyróżnienia mają charakter honorowy. Laureat nagrody otrzymuje tablicę pamiątkową w formie płaskorzeźby, umożliwiającej jej osadzenie w przestrzeni publicznej, oraz dyplom poświadczający jej przyznanie. Laureaci wyróżnień I stopnia i II stopnia otrzymują dyplomy poświadczające przyznanie wyróżnień. Informacja o nagrodzie i wyróżnieniach wraz z uzasadnieniem zostaje podana do publicznej wiadomości za pośrednictwem strony internetowej Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego (<http://bpr.pomorskie.pl>).

W latach 2006–2021 w regionie zrealizowano 15 edycji konkursu na „Najlepszą przestrzeń publiczną województwa pomorskiego” (tab. 2). W tym okresie jedynie dwa razy – w 2015 i 2021 r. – przyznano nagrodę główną za realizację najlepszego przedsięwzięcia w wiejskiej przestrzeni publicznej – Nagrodę Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przestrzeń Publiczną Województwa Pomorskiego. W 2015 r. (X edycja konkursu) nagrodzona została gmina Stężyca za projekt „Budowa Nadraduńskiego Centrum Turystyczno-Rekreacyjnego w Stężycy”, zaś w 2021 r. (XV edycja konkursu) uhonorowano gminę Pruszcz Gdański za realizację przedsięwzięcia „Rewaloryzacja parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojanowie”.

W 2015 r. w trakcie zorganizowanej międzynarodowej konferencji „Vibrant Public Spaces – przestrzenie publiczne tętniące życiem” komisja konkursowa wyłoniła zwycięzców X edycji konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. Nagrodzony projekt stancji turystycznej w miejscowości Stężyca jest przykładem wiejskiej przestrzeni publicznej, charakteryzującej się wybitnymi walorami krajobrazowymi, promującej sporty wodne i funkcje turystyczne regionu (ryc. 1). Proekologiczna propozycja zagospodarowania brzegów jeziora idealnie wpisuje się w krajobraz i kreatywnie wykorzystuje potencjał środowiskowy otoczenia, wyznaczając kierunek rozwojowy w zagospodarowaniu brzegów licznych jezior w regionie. Z uwagi na walory, bogatą ofertę możliwości spędzania wolnego czasu oraz położenie w atrakcyjnym turystycznie rejonie województwa pomorskiego, nagrodzony projekt ma szansę zaistnienia jako jedna

z „ikon” promocyjnych, pozwalających na identyfikację regionu jako obszaru atrakcyjnej i nowoczesnej turystyki przyrodniczej.

W 2021 r. przyznaną Nagrodą Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przeszłość Publiczną Województwa Pomorskiego 2021 doceniono przedsięwzięcie zrealizowane w Wojnowie, głównie za wysoką kulturę projektową oraz zastosowanie wyważonych i ograniczonych w formie rozwiązań projektowych, które pozwoliły na wyeksponowanie walorów estetycznych dawnego parku dworskiego. Z jednej strony uwzględniono historyczny kontekst założenia, zaś z drugiej zastosowano jednocześnie współczesne rozwiązania projektowe decydujące o indywidualnym charakterze realizacji. Przyjęte rozwiązania wpłynęły na nadanie szczególnej tożsamości założeniu, które zostało objęte ochroną jako zespół przyrodniczo-krajobrazowy z uwagi na swoje walory estetyczne i widokowe. Przeprowadzona na terenie zieleni rekultywacja stawów oraz odtworzenie ścieżek parkowych zdecydowały o przywróceniu dawnej świetności założenia parkowego oraz udostępnieniu jego zasobów dla odwiedzających (ryc. 1). Warto dodać, że nagrodzony projekt niespełna rok po ogłoszeniu wyników konkursu stał się inspiracją dla samorządów lokalnych, które wzięły udział w wizycie studyjnej

Ryc. 1. Projekty uhonorowane Nagrodą Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przeszłość Publiczną Województwa Pomorskiego w 2015 r. (X edycja konkursu) i 2021 r. (XV edycja konkursu) – projekt „Budowa Nadraduńskiego Centrum Turystyczno-Rekreacyjnego w Stężyca” i projekt „Rewaloryzacja parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojnowie”

Źródło: fotografie, materiały prasowe Pomorskiego Biura Planowania Regionalnego w Gdańsku (<https://pbpr.pomorskie.eu>; dostęp: 2.10.2022).

na terenie parku w dniu 6 września 2022 r. Zapoczątkowała ona wprowadzenie do dyskusji, dotyczącej nowego przedsięwzięcia strategicznego samorządu województwa, które zaplanowane zostało w „Strategii rozwoju województwa pomorskiego 2030” pod nazwą Pomorskie Laboratorium Przestrzeni Publicznej. Jednym z jego głównych celów jest wzmacnianie kompetencji samorządów lokalnych w zakresie kształtowania wysokiej jakości przestrzeni publicznych.

Nagrodzone projekty zagospodarowania wiejskich przestrzeni publicznych regionu pomorskiego odnieść można do kierunków oraz najważniejszych elementów procesu planowania tego typu przestrzeni (Jaszczak 2019). Projekt „Budowa Nadraduńskiego Centrum Turystyczno-Rekreacyjnego w Stężycy” związany jest ze świadomym planowaniem przestrzeni publicznej, umożliwiającej integrację mieszkańców i turystów w przyjaznym otoczeniu, z uwzględnieniem potrzeb wszystkich grup wiekowych. Warto dodać, że ważnym elementem kompozycji urbanistycznej, mającym fundamentalne znaczenie dla przestrzeni publicznych, jest woda. Podnosi nie tylko wartość kompozycyjną, ale również rekreacyjną, kulturową, a zwłaszcza estetyczną. Z kolei projekt „Rewaloryzacja parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojanowie” wiąże się przede wszystkim z identyfikacją przestrzenną, krajobrazową i tematyczną, a także z kreowaniem „mody na wiejskość”. Prawidłowo zagospodarowana przestrzeń wspólna, z wykorzystaniem zieleni, pozytywnie wpływa nie tylko na mieszkańców, ale również turystów. Jest miejscem integracji i podnosi prestiż wsi. Takie przestrzenie należy kształtować zgodnie z tożsamością miejsca, z nawiązaniem do architektury, cech krajobrazu oraz kultury i zwyczajów danych regionów (Kasińska, Sieniawska-Kraus 2009). Aby przestrzeń publiczna dobrze spełniała swoje funkcje, musi być użyteczna i zorganizowana w taki sposób, który w pełni „wykorzystuje” możliwości, jakie ona daje. Prawidłowo zaprojektowana przestrzeń przyczynia się znacząco do poprawy estetyki wsi, co znajduje odzwierciedlenie w przypadku obu nagrodzonych projektów.

W latach 2006–2021 wyróżniono w konkursie „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” łącznie 18 projektów zgłoszonych przez gminy, zrealizowanych na obszarach wiejskich regionu. Inwestycje zagospodarowania wiejskiej przestrzeni publicznej 7-krotnie uhonorowano wyróżnieniem I stopnia, a 11-krotnie przyznano wyróżnienie II stopnia (tab. 2). Projekty zrealizowane na obszarach wiejskich gmin Smętowo Graniczne oraz Czarna Dąbrówka dwukrotnie otrzymały wyróżnienie w konkursie – odpowiednio w latach 2009 i 2015 oraz 2016 i 2017. Dodać należy, że projekty gmin wiejskich zgłoszone do konkursu nie zostały nagrodzone jedynie w trzech edycjach (I – 2006 r., V – 2010 r., VI – 2011 r.).

Samorząd województwa pomorskiego organizuje corocznie konkurs na najlepszą przestrzeń publiczną. Wyjątek stanowił rok 2020, kiedy to ze względu na panującą sytuację pandemiczną konkurs nie został ogłoszony. W poszczególnych edycjach konkursu doceniano projekty kreujące nowy charakter przestrzeni publicznych miast i wsi regionu pomorskiego. Były to zwykle nowo zakładane bądź rewitalizowane: place, ulice, aleje, parki czy inne tereny zieleni, tereny wypoczynku i rekreacji oraz miejsca o znaczeniu symbolicznym. Ważne było także, by

Tabela 2. Laureaci konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” w latach 2006–2021

Lp.	Rok	Edycja konkursu	Nagrodzona gmina	Rodzaj nagrody	Nazwa projektu
1	2007	II	Słupsk	wyróżnienie II stopnia	„Dolina Charlotty w Zamełowskim Młynie”
2	2008	III	Gniewino	wyróżnienie I stopnia	„Kompleks turystyczno-rekreacyjny <i>Kaszubskie Oko</i> z wieżą widokową im. Jana Pawła II”
3	2009	IV	Smętowo Graniczne	wyróżnienie II stopnia	„Utworzenie nowych miejsc zieleni”
4	2012	VII	Rzeczenica	wyróżnienie II stopnia	„Estetyzacja i modernizacja wsi Rzeczenica”
5	2013	VIII	Lipusz	wyróżnienie II stopnia	„Zagospodarowanie parku wiejskiego, chodników, parkingów, urządzenie placu zabaw i zagospodarowanie skwerów”
			projekt partnerski gmin: Przechlewo, miejskiej Człuchów, wiejskiej Człuchów, Debrzno, Koczała i Rzeczenica	wyróżnienie II stopnia	„Kraina czystych jezior i rzek”
6	2014	IX	Starogard Gdański	wyróżnienie II stopnia	„Grodzisko Owidz”
			Kościerzyna	wyróżnienie II stopnia	„Centrum wsi Kaliska Kościerskie”
			Puck	wyróżnienie II stopnia	„Park Kulturowy – Osada Łowców Fok w Rzucewie”
7	2015	X	Stężycza	nagroda główna	„Budowa Nadraduńskiego Centrum Turystyczno-Rekreacyjnego w Stężycy”
			Smętowo Graniczne	wyróżnienie I stopnia	„Budowa wiejskiego centrum historyczno-edukacyjnego w miejscowości Frąca wraz z rewitalizacją zabytkowego parku, infrastrukturą techniczną, małą architekturą, zielenią towarzyszącą, dojazdami, dojazdami i parkingiem”
			Stara Kiszewa	wyróżnienie II stopnia	„Przystań kajakowa nad rzeką Wierzyca w Starej Kiszewie wraz z targowiskiem”

Lp.	Rok	Edycja konkursu	Nagrodzona gmina	Rodzaj nagrody	Nazwa projektu
8	2016	XI	Luzino	wyróżnienie I stopnia	„Rewitalizacja przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie centrum wsi Luzino”
			Czarna Dąbrówka	wyróżnienie II stopnia	„Budowa przystani wodnej wraz z zagospodarowaniem terenu przy jeziorze Jasień oraz zagospodarowanie parku wiejskiego w elementy małej infrastruktury turystycznej”
9	2017	XII	Stare Pole	wyróżnienie I stopnia	„Kształtowanie przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie terenu przy budynku wielofunkcyjnym w Starym Polu”
			Czarna Dąbrówka	wyróżnienie II stopnia	„Rewitalizacja miejscowości Nożyno poprzez poprawę wizerunku centrum wsi – remont ciągu pieszo-jezdnego”
10	2018	XIII	Pszczółki	wyróżnienie I stopnia	„Ścieżka edukacyjna na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Żuław Gdańskich w Skowarczu”
11	2019	XIV	Kobylnica	wyróżnienie I stopnia	„Budowa przystani kajakowej przy moście Lubuń-Żelkówko wraz z zagospodarowaniem terenu na rzece Słupi”
12	2021	XV	Pruszcz Gdański	nagroda główna	„Rewaloryzacja parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojanowie”
			Brusy	wyróżnienie I stopnia	„Rewaloryzacja terenów zieleni w ogrodzie dworskim w Wielkich Chełmach”

Źródło: opracowanie na podstawie wyników 15 edycji konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” w latach 2006–2021, Pomorskie Biuro Planowania Regionalnego w Gdańsku

tworzyły one spójną przestrzeń publiczną, podnosiły jakość życia mieszkańców, stanowiły atrakcyjny element, służący budowie wizerunku miejscowości i przyczyniały się do jej dalszego rozwoju.

W pierwszej edycji konkursu o Nagrodę Marszałka Województwa Pomorskiego w 2006 r. wśród laureatów zabrakło inwestycji z obszarów wiejskich. Dopiero w kolejnej edycji konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” w 2007 r. komisja przyznała wyróżnienie II stopnia za realizację założenia „Dolina Charlotty w Zamełowskim Młynie”. Oceniano wówczas projekty głównie pod kątem estetyki, walorów użytkowych oraz wpływu, jaki wywierają

na poprawę jakości życia mieszkańców regionu (wzmacnianie lokalnej tożsamości i rozwój gospodarczy wsi). W kolejnych latach zainteresowanie gmin udziałem w konkursie znacząco spadło. Przykładowo w IV edycji (2009 r.) do komisji konkursowej wpłynęło jedynie 12 zgłoszeń, w tym zaledwie cztery dotyczyły realizacji przedsięwzięć w przestrzeni wsi (gminy: Słupsk, Ustka, Nowa Karczma, Smętowo Graniczne). Kolejne wyróżnienie przedsięwzięcia „Estetyzacja i modernizacja wsi Rzeczzenica”, zrealizowanego na obszarach wiejskich, miało miejsce dopiero w VII edycji konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” (2012 r.). Zdecydowanie większe zainteresowanie gmin udziałem w konkursie odnotowano w 2013 r. (VIII edycja), kiedy o Nagrodę Marszałka Województwa Pomorskiego ubiegało się 28 jednostek samorządowych, w tym 19 gmin wiejskich. Ocenie poddawane były place i ulice w centralnych obszarach miast i wsi, osie i ciągi widokowe, tereny nadwodne, parki, tereny spacerowe, bulwary, skwery, zieleńce oraz kompleksy rekreacyjno-wypoczynkowe. W tej edycji po raz pierwszy spośród zgłoszonych projektów zagospodarowania przestrzeni wiejskiej wyróżniono w regionie dwa z nich: gminę Lipusz za „Zagospodarowanie parku wiejskiego, chodników, parkingów, urządzenie placu zabaw i zagospodarowanie skwerów” oraz projekt partnerski gmin (Przechlewo, miejskiej Człuchów, wiejskiej Człuchów, Debrzno, Koczała i Rzeczzenica) „Kraina czystych jezior i rzek” – budowa ogólnodostępnej infrastruktury turystycznej. Wyróżnienie to przyznano za realizację spójnej koncepcji zagospodarowania przestrzeni atrakcyjnej przyrodniczo i krajobrazowo, która umożliwi rozwój turystyki repektującej środowisko naturalne.

W 2014 r. podczas regionalnych obchodów Światowego Dnia Turystyki rozstrzygnięto IX edycję konkursu, do którego zgłoszono 34 przedsięwzięcia zrealizowane w województwie pomorskim (18 na obszarach wiejskich). Wśród nich znalazły się także przestrzenie dotychczas zdegradowane, które w wyniku przeprowadzonej rewitalizacji zyskały nową jakość. Komisja konkursowa przyznała gminom wiejskim aż trzy wyróżnienia (II stopnia) – za projekt „Grodzisko Owidz”, obejmujący rekonstrukcję XI-wiecznego grodu zlokalizowanego w miejscowości Owidz (gmina Starogard Gdański), „Centrum wsi Kaliska Kościerskie” (gmina Kościerzyna) oraz „Park Kulturowy – Osada Łowców Fok w Rzucewie” (gmina Puck).

W edycji X, oprócz przyznanej Nagrody Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przestrzeń Publiczną Województwa Pomorskiego dla gminy Stężyca, komisja wyróżniła także dwa projekty zrealizowane w miejscowości Frąca oraz w Starej Kiszewie. Pierwszy z tych projektów jest przykładem minimalistycznej ingerencji w trakcie prowadzenia działań rewitalizacyjnych założenia parkowego. Przyjęte rozwiązania funkcjonalne pozwoliły na wykorzystanie zaniedbanego terenu w celu stworzenia centrum kulturalnego wsi. Wartością przekształconej przestrzeni jest oddziaływanie edukacyjne i kulturowe w zdegradowanym obszarze popegeerowskiej wsi. Podstawowy walor realizacji to wskazanie drogi dla rewitalizacji licznych w regionie parków podworskich (wiejskich). Z kolei drugi wyróżniony w konkursie projekt łączy funkcje zazwyczaj odrębne przestrzennie – przystani kajakowej i targowiska. Inwestycja jest przykładem wykorzystania

istniejącego akwenu, położonego w centrum wsi, gdzie zmieniono jego przeznaczenie i wkomponowanie w interesujący sposób w przestrzeń wiejską. Miejsce to ma potencjał, aby stać się centrum różnorodnych działań wspólnotowych – jarmarków tematycznych, rajdów, konkursów, spotkań rodzinnych i towarzyskich. Dzięki dogodnej lokalizacji przystań może przyciągać uczestników spływów kajakowych do odwiedzenia wsi.

W kolejnych czterech edycjach konkursu wyróżniono głównie projekty mające na celu rewitalizację przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie centrum wsi, sprzyjającej integracji społeczności lokalnej (Luzino, Nożyno), a także inicjatywy o charakterze turystyczno-rekreacyjnym – budowy przystani wodnej wraz z zagospodarowaniem terenu przy jeziorze Jasień (gmina Czarna Dąbrówka) oraz budowy przystani kajakowej wraz z zagospodarowaniem terenu na rzece Słupi (gmina Kobylnica). W zrealizowanych projektach umiejętnie połączono funkcje miejsca spotkań plenerowych dla mieszkańców i miejsca odpoczynku dla turystów, zastosowano indywidualne rozwiązania w zakresie małej architektury, współgrające ze specyfiką i kontekstem miejsca, podkreślając jego walory krajobrazowe. Komisja konkursowa doceniła zrealizowane przedsięwzięcia przede wszystkim za wykształcenie proekologicznej, cechującej się wysokimi walorami estetycznymi przestrzeni publicznej, promującej funkcje turystyczne regionu. Na uwagę zasługują przedsięwzięcia uhonorowane wyróżnieniem I stopnia w 2017 i 2018 r. W wyróżnionym projekcie „Kształtowanie przestrzeni publicznej poprzez zagospodarowanie terenu przy budynku wielofunkcyjnym w Starym Polu” w estetyczny sposób i w otoczeniu zieleni stworzono lokalną, przyjazną dla użytkownika przestrzeń do wypoczynku oraz spotkań mieszkańców miejscowości. Zastosowano rozwiązania, które zapewniają funkcjonalność i wygodę użytkownika. Zagospodarowanie terenu w sąsiedztwie ważnych gminnych instytucji publicznych i głównych ciągów komunikacyjnych jest wyróżniającym się przykładem stopniowego, wieloletniego i konsekwentnego kształtowania przestrzeni publicznych w centrum wsi. Miejsce, dotychczas pozbawione charakteru przestrzeni wspólnotowej, stało się miejscem integrującym mieszkańców i przyjezdnych. Sposób, w jaki zagospodarowano centralny, wielofunkcyjny obszar w Starym Polu, buduje klimat miejsca sprzyjający społecznej integracji, co jest najlepszym weryfikatorem jakości przestrzeni publicznej. Z kolei projekt „Ścieżka edukacyjna na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Żuław Gdańskich w Skowarczu” (gmina Pszczółki) wyróżniono za oryginalny pomysł na połączenie funkcji rekreacyjnych, edukacyjnych i ekosystemowych w ramach jednego obszaru, wspieranie różnorodności biologicznej na obszarze przemysłowym, a także wykorzystanie obszaru przemysłowego na potrzeby rozwoju przestrzeni publicznej.

W ostatniej dotychczas, XV edycji konkursu (2021 r.) przyznano Nagrodę Marszałka Województwa Pomorskiego za Najlepszą Przeszłość Publiczną Województwa Pomorskiego 2021 za projekt rewaloryzacji parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojanowie, a jednocześnie wyróżniono gminę Brusy za realizację przedsięwzięcia „Rewaloryzacja terenów zieleni w ogrodzie dworskim w Wielkich Chelmach”. Przedsięwzięcie zostało uhonorowane za podjęcie działań mających na celu wyeksponowanie walorów dawnego

ogrodu dworskiego poprzez wyważoną interwencję w przestrzeń zabytkowego parku. Działania polegające na przywróceniu historycznych elementów kompozycyjnych, takich jak aleje grabowe i ścieżki spacerowe, wpłynęły na przywrócenie ogrodowi jego reprezentacyjnej roli. Komisja doceniła ograniczenie zastosowanych w ramach przedsięwzięcia środków i rozwiązań projektowych zmierzających do podkreślenia walorów krajobrazowych założenia, przy uwzględnieniu znajdującej się w jego obrębie funkcji edukacyjnej i rekreacyjnej, a przyjęte rozwiązania za dowód, że kreowanie przestrzeni publicznej odbywa się poprzez działania o właściwej skali dla jej struktury. Wyróżnione w województwie pomorskim projekty w pełni odzwierciedlają kierunki planowania przestrzeni publicznej na wsi w zakresie estetyzacji i identyfikacji zarówno przestrzennej, krajobrazowej, jak i tematycznej (Jaszczak 2019). Nawiązują do najważniejszych elementów procesu planowania wspólnych przestrzeni wiejskich, głównie zachowania miejscowych tradycji przy zastosowaniu współczesnych trendów, dostosowania projektów do potrzeb lokalnej społeczności oraz turystów, obok wspomnianej już identyfikacji i estetyzacji obszaru wiejskiego. Podkreślić należy, że w planowaniu przestrzennym celem nadrzędnym jest ukształtowanie harmonijnej przestrzeni uwzględniającej potrzeby i wymogi funkcjonalne, środowiskowe, kulturowe, kompozycyjne i społeczno-gospodarcze. Promowane poprzez udział w konkursie przestrzenie publiczne kreują kolejne inicjatywy w innych miejscowościach. Dzieje się tak dzięki ich skali, randze w strukturze wiejskiej, oddziaływaniu na transformację sąsiednich terenów oraz budowaniu wizerunku. Docenione przez komisję konkursową projekty zagospodarowania przestrzeni publicznych wsi województwa pomorskiego w latach 2006–2021 pozytywnie postrzegane są przez społeczność lokalną. Zdaniem mieszkańców wybranych miejscowości nagrodzone projekty znacząco wpłynęły na jakość życia społecznego ich „małej ojczyzny”. Wydaje się że dla mieszkańców analizowanych wsi bardzo duże znaczenie ma uporządkowanie przestrzeni, a także pojawienie się nowych elementów zagospodarowania. Zazwyczaj pozytywnie oceniają oni przede wszystkim nowe lub odnowione miejsca, niekiedy w mniejszym stopniu zwracając uwagę na ich estetykę, lokalizację czy funkcjonalność. Mieszkańcy doceniają szczególnie projekty nastawione na rekreację, które przyciągają turystów i generują dodatkowe dochody dla jednostki. Wśród projektów, które przełożyły się na wzrost ruchu turystycznego w regionie, wymienić należy np. „Kompleks turystyczno-rekreacyjny Kaszubskie Oko z wieżą widokową im. Jana Pawła II”, „Grodzisko Owidz” czy „Park Kulturowy – Osada Łowców Fok w Rzucewie”. Z badań Jaszczak (2019) także wynika, że dużą rolę w integracji społeczeństwa pełni przestrzeń rekreacyjna oraz tereny rekreacyjno-kulturalne (miejsca koncertów, festiwali, spotkań). Mniejszymi przestrzeniami w skali wsi, ale o dużym znaczeniu, są tereny przy obiektach kulturalnych i edukacyjnych (przy szkołach, świetlicach, bibliotekach) oraz administracyjnych (przy urzędach) i sakralnych (przy kościołach, kapliczkach). Szczególną rolę w strukturze i kreowaniu wizerunku wsi pełnią tereny zieleni. Oprócz kluczowych funkcji biologicznych i ochronnych wprowadzają one ład i harmonię w układzie wsi, nadając jej dodatkowy walor wizualny oraz kulturowy, ale przede wszystkim są miejscem integracji mieszkańców (Jaszczak 2019, s. 104–105).

Nagrodzone projekty często mają indywidualny charakter, na co z dumą zwracają uwagę mieszkańcy wsi. Podkreślają, że projekty te w istotny sposób wyróżniają się w skali regionu. Użytkownicy nagrodzonych przestrzeni korzystnie zmiany dostrzegają w dziedzinie jakości przestrzeni publicznej, co nie dziwi, biorąc pod uwagę rewitalizacyjny charakter niektórych projektów, przyczyniający się do zwiększenia ładu przestrzennego. Odnosząc się do wpływu prezentowanych inwestycji na lokalną społeczność i otoczenie, uwypuklają oni kilka istotnych kwestii:

- zapewnienie dostępu do przestrzeni i tworzenie takich form przestrzennych, które minimalizują wykluczenie,
- kształtowanie przestrzeni publicznych integrujących grupy społeczne z szacunkiem dla ich różnych potrzeb i systemów wartości,
- zwiększanie zainteresowania lokalnej społeczności jakością przestrzeni publicznej,
- ochrona dziedzictwa kulturowego oraz specyfiki lokalnej,
- aktywne użytkowanie przestrzeni publicznej i możliwość jej wykorzystywania do organizowania wydarzeń lokalnych,
- budowanie świadomości społecznej o roli przestrzeni publicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym i podnoszeniu jakości życia.

Opinie mieszkańców wybranych miejscowości, w których zrealizowano nagrodzone projekty, potwierdzają, że przyczyniły się one znacząco do akceleracji zaangażowania społeczności lokalnej, zwiększenia integracji społecznej oraz wzrostu poczucia przynależności mieszkańców do danego miejsca.

Z obserwacji wynika, że jeszcze w wielu wsiach regionu pomorskiego kwestie kreowania przestrzeni publicznych stanowią istotny problem. Jest to m.in. efekt braku świadomości mieszkańców i samorządów względem roli, jaką pełni przestrzeń publiczna w funkcjonowaniu wsi, jakie ma znaczenie dla jakości życia mieszkańców, bądź też braku zaangażowania społeczności lokalnej w jakiegokolwiek działania na rzecz rozwoju swojej „małej ojczyzny”. Często aspiracje samych mieszkańców wsi są niewielkie, jeśli chodzi o przestrzeń publiczną. Właściwie wystarczyłoby im, gdyby było czysto, nie było śmieci na ulicach, były kosze na śmieci i ławeczki do siedzenia. Niekiedy problemem okazuje się brak funduszy własnych gminy na realizację tego typu przedsięwzięć dla terenów wiejskich⁴. Przeszkodą w kreowaniu przestrzeni publicznych wsi bywa określenie jej potencjału przyrodniczo-kulturowego, analiza zabudowy, detali architektonicznych oraz elementów unikalnych (tzw. wyróżników) wsi, co ma istotne znaczenie zwłaszcza w projektach identyfikacji tematycznej. Problemem jest niekiedy kwestia nowych funkcji w wybranych przestrzeniach, które nierzadko zmieniają charakter otoczenia w sposób znaczący, a to w konsekwencji prowadzi do przekształceń w strukturze wsi i chaosu w przestrzeni. Problemem jest ponadto powielanie pomysłów na aranżację miejsc i nieumiejętne dostosowanie do potrzeb oraz brak myślenia o zaplanowaniu wiejskiej przestrzeni publicznej w sposób kompleksowy.

⁴ Badania terenowe realizowane w ramach projektu badawczego „Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich w aspekcie teorii wielofunkcyjności” z subwencji badawczej w latach 2020–2022.

Podsumowanie i wnioski

Wiejska przestrzeń publiczna jest elementem tkanki osadniczej, mającym kluczowe znaczenie społeczne (miejsce integracji mieszkańców) i przestrzenne (dominanta funkcjonalna i kompozycyjna). Decyduje o jakości życia, konkurencyjności i atrakcyjności regionu – turystycznej, osiedleńczej i inwestycyjnej. Zatem powinna ona stwarzać zarówno możliwości integracji społeczności lokalnej, jak i dogodne warunki dla osób przybywających w celach turystyczno-rekreacyjnych (Czapiewska 2018). Przestrzeń publiczna wsi powinna odpowiadać na potrzeby osób, które z niej korzystają. Potrzebuje ludzi, gdyż to oni decydują o jej wartości w kontekście rozwoju kontaktów międzyludzkich. Społeczny charakter przestrzeni publicznej sprawia, że powinna ona być zagospodarowana i kształtowana w nawiązaniu do potrzeb społeczności lokalnych, czego nie gwarantuje zagospodarowywanie przestrzeni na podstawie decyzji administracyjnych (Mierzejewska 2011, s. 95).

Potrzeba dobrze zaprojektowanych miejsc wspólnych na wsi jest nie tylko coraz częściej dostrzegana, ale i promowana przez samorządy lokalne, regionalne czy społeczności wiejskie.

Zainteresowanie poprawą jakości przestrzeni publicznej sukcesywnie rośnie, a dostęp do środków na dofinansowanie tego typu inwestycji sprzyja ich realizacji. Ważnym impulsem do zmian była m.in. możliwość pozyskania finansowania zewnętrznego ze środków Unii Europejskiej na operacje typu „Kształtowanie przestrzeni publicznej” w ramach działania „Podstawowe usługi i odnowa wsi na obszarach wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. Przedsięwzięcia podejmowane na obszarach wiejskich przyczyniają się do poprawy jakości życia, w szczególności poprzez poprawę warunków integracji i aktywizacji społecznej mieszkańców wsi, oraz do poprawy wizerunku i ożywienia gospodarczego najważniejszych przestrzeni publicznych, dzięki czemu często stają się istotnym elementem procesu rewitalizacji. Wiele miejsc zyskuje nowe oblicze poprzez wyeksponowanie istniejących walorów, a także przystosowanie kolejnych przestrzeni do współczesnych wymogów w zakresie rozwiązań estetycznych i funkcjonalnych zarówno w kontekście dostępności, jak i dostosowania do zmian klimatycznych⁵. Podkreślić należy, że w regionie pomorskim są też wsie, które borykają się z problemami kreowania przestrzeni publicznych, co wynika najczęściej z braku świadomości mieszkańców i samorządów odnośnie do roli przestrzeni publicznych w funkcjonowaniu wsi i ich znaczeniu dla jakości życia mieszkańców. Z kolei tam, gdzie ta świadomość się pojawia, główną przeszkodą we właściwym zagospodarowaniu przestrzeni publicznych staje się brak funduszy i zaangażowania mieszkańców czy ich zgody na podejmowanie jakichkolwiek działań na wspólnym terenie.

Przykładem dobrych praktyk w aspekcie kreowania i promocji wiejskich przestrzeni publicznych badanego obszaru jest konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”, organizowany od 2006 r. Jego celem jest

⁵ <https://pbpr.pomorskie.pl>/(dostęp: 7.08.2022).

promocja walorów ogólnodostępnych przestrzeni regionu oraz uhonorowanie gmin, na terenie których zrealizowane zostały najlepsze przedsięwzięcia związane z jej kształtowaniem. W konkursie doceniane są projekty prezentujące wysokiej jakości rozwiązania, dostosowane do charakteru otoczenia – inicjatywy, które stanowią odzwierciedlenie nowoczesnych trendów architektonicznych i urbanistycznych w regionie. Oceniana jest m.in. ich funkcja kulturowa, społeczna i ekologiczna. Wyróżniane są działania uwzględniające poszanowanie zastanych wartości krajobrazowych oraz środowiska przyrodniczego dzięki wprowadzeniu zieleni i małej architektury, zachęcającej mieszkańców do przebywania w tej przestrzeni oraz aktywnego współuczestniczenia w życiu lokalnej społeczności. Znaczna część nagrodzonych inicjatyw promuje idee inteligentnych wsi (*smart villages*) poprzez kompilację elementów innowacyjnych z zakresu rozwiązań projektowych, technicznych oraz kształtowania terenów zieleni i estetyki kreowanej przestrzeni. Estetyka i funkcjonalność wiejskich przestrzeni publicznych ma ogromne znaczenie zarówno dla atrakcyjności turystycznej miejscowości i regionu, jak i właściwego samopoczucia jej mieszkańców. W celu ochrony oraz kreowania wysokiej jakości przestrzeni publicznej pewne działania muszą być podejmowane wspólnie przez władze samorządowe i społeczność lokalną. Chodzi o podnoszenie świadomości znaczenia terenów publicznych oraz kształtowanie etycznych postaw i zachowań, a przede wszystkim szacunku dla dobra wspólnego (Karta przestrzeni publicznej 2009). Z badań przeprowadzonych w regionie pomorskim wynikają także wartości poznawcze, które można wykorzystać w innych regionach Polski bądź poza jej granicami. Zrealizowane (i nagradzane) w pomorskich wsiach inwestycje potwierdzają potrzebę tworzenia przestrzeni wspólnych oraz wytyczają innowacyjne kierunki i trendy w rozwoju wiejskich przestrzeni publicznych, nie tylko w skali regionu, ale i kraju. Organizowany konkurs „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” wspiera dobre praktyki w zakresie tworzenia nowych wartości w przestrzeni publicznej obszarów wiejskich oraz propaguje najbardziej wartościowe zrealizowane przedsięwzięcia projektowe, które doceniane są też w konkursach ogólnopolskich⁶. Poddjęwane działania są istotnym sposobem upowszechniania wiedzy o walorach przyrodniczych i kulturowych obszarów wiejskich prezentowanego regionu (m.in. historia, kultura kaszubska), co znacząco wpływa na rozwój ruchu turystycznego. Przykładowo na terenie „Grodziska Owidz” funkcjonuje pierwsze i jedyne w Europie Muzeum Mitologii Słowiańskiej, a „Park Kulturowy – Osada Łowców Fok” w Rzucewie jest ważnym miejscem badań archeologicznych nad dziedzictwem

⁶ Projekt „Rewaloryzacja parku podworskiego w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Wojanowie”, nagrodzony w konkursie „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego” w 2021 r. został zakwalifikowany do drugiego etapu konkursu na najlepiej zagospodarowaną przestrzeń publiczną w Polsce w 2022 r., organizowanego przez Towarzystwo Urbanistów Polskich, i nominowany do nagrody wśród 69 przestrzeni publicznych (wsi i miast) z całej Polski. Podkreślić należy, że realizowany w Wojnowie projekt był finalistą XXIV edycji Ogólnopolskiego Konkursu Budowlanego „Modernizacja Roku i Budowa XXI w.” Osiągnięcie to jest znaczące, gdyż podstawowym celem konkursu jest kształtowanie nowoczesnego wizerunku kraju poprzez propagowanie najlepszych zrealizowanych przedsięwzięć urbanistyczno-architektonicznych, utrzymanych na poziomie jakościowo nieodbiegającym od światowych standardów w tej dziedzinie.

kulturowym pierwszych rybaków i łowców nad Bałtykiem. Dotychczasowe badania potwierdziły ponadregionalne walory archeologiczne osady.

Przedstawiona problematyka kreowania i promocji wiejskich przestrzeni publicznych w regionie pomorskim może być dla innych regionów przykładem wzmacniania konkurencyjności osiedleńczej, inwestycyjnej czy turystycznej wsi w oparciu o walory przestrzeni, sposobem na aktywizację społeczną, kulturalną bądź edukacyjną społeczności wiejskich, a także stymulatorem korzystnych przemian obszarów zdegradowanych. Nagradzane w konkursie projekty są wzorem do naśladowania dla innych miejscowości, sam zaś konkurs jest formą motywacji dla samorządów lokalnych do podejmowania kolejnych ciekawych przedsięwzięć i aranżowania przestrzeni publicznych we wsiach zarówno województwa pomorskiego, jak i pozostałych województw Polski. Zatem wykreowane oraz promowane wiejskie przestrzenie publiczne Pomorza stanowić mogą dla regionów kraju lub Europy dobre wzorce kształtowania ładu przestrzennego. Podkreślić należy, że konkurs ma na celu nie tylko promowanie najlepszych realizacji w zakresie organizacji przestrzeni publicznej, ale też tworzenie nowej jakości urbanistycznej na obszarach wiejskich. Istotne wydaje się więc kreatywne tworzenie przestrzeni dostosowanych do wymagań współczesności i pełnienia nowych funkcji.

Literatura

- Carmona M., Tiesdel S., Heath T., Oc T. 2010. *Public places spaces: The dimensions of urban disign*. Architectural Press, UK.
- Czapiewska G. 2018. Kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych. Przykład konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego”. *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 33: 5–25.
- Gabryś W. Kwiatek-Sołtys A. 2021. Funkcjonowanie przestrzeni publicznych w wybranych wsiach powiatu nowotarskiego. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis, Studia Geographica*, 17: 175–199. <http://doi.org/10.24917/20845456.17.11>
- Gehl J. 1987. *Life between buildings: using public space*. Van Nostrand Reinhold, N.Y.
- Górka A. 2009. Przestrzeń turystyczna w krajobrazie kulturowym wsi. [W:] Z. Kuriata (red.), *Polskie krajobrazy wiejskie dawne i współczesne*. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego PTG, Sosnowiec, s. 257–263.
- Górka A. 2010. Przestrzeń publiczna osiedla wiejskiego. [W:] P. Lorens, J. Martyniuk-Pęczek (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych*. Wydawnictwo Urbanista, Gdańsk, s. 107–112.
- Habermas J. 2007. *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*. [W:] J. Habermas (red.), *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*. PWN, Warszawa, s. 306–330.
- Heffernan E., Heffernan T., Pan W. 2014. The relationship between the quality of active frontages and public perceptions of public spaces. *Urban Disign International*, 19(1): 92–102.
- Jaszczak A. 2019. Planowanie przestrzeni publicznej na wsi w województwie warmińsko-mazurskim. *Studia Obszarów Wiejskich*, 54: 101–111. <https://doi.org/10.7163/SOW.54.6>
- Kamiński Z.J. 2008. *Współczesne planowanie wsi w Polsce – zagadnienia ruralisty*. Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice.
- Karta przestrzeni publicznej. 2009. III Kongres Urbanistyki Polskiej, Poznań.
- Kasińska L., Sieniawska-Kraus A. 2009. *Architektura krajobrazu dla każdego*. WiHK „KaBe”, Krosno.
- Kaźmierczak B., Pazder D. 2019. Tworzenie „miejsc kompletnych” w procesie nauczania projektowania urbanistycznego zorientowanego na rozwiązywanie realnych problemów przestrzennych. Przykład działań podejmowanych na Wydziale Architektury Politechniki Poznańskiej. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 45: 123–139.

- Kowalczyk J. 2009. Paradygmaty zmian w przestrzeni publicznej kobiet. Teka Kom. Politol. i Stos. Międzynar. – OL PAN, 4: 18–28.
- Lorens P. 2006. Tematyżacja przestrzeni publicznej miasta. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Lorens P., Martyniuk-Pęcżek J. 2010. Problemy kształtowania przestrzeni publicznych. Wydawnictwo Urbanista, Gdańsk.
- Mastalska-Cetera B., Krajewski P., Oleszek J. 2014. Kształtowanie przestrzeni publicznych we wsiach na terenie Ślążńskiego Parku Krajobrazowego. [W:] A.M. Włodarczyk (red.), Tradycyjne i nowe przestrzenie publiczne na obszarach wiejskich. Oficyna Wydawnicza PWSZ, Nysa, s. 47–56.
- Micek M. 2018. Wiejskie przestrzenie publiczne. [W:] S. Staszewska (red.), Przestrzenny rozwój obszarów wiejskich. Ekspertyzy i Raporty IGSEiGP, 3: 24–27.
- Mierzejewska L. 2011. Przestrzeń publiczna strefy podmiejskiej (na przykładzie Poznania). Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna, 15: 85–97.
- Mongomery J. 1998. Making a city: Urbanity, Vitality and Urban Design. Journal of Urban Disign, 3: 93–106.
- Ossowicz T. 2009. Przestrzenie publiczne w sferze dyskusji. Poznań.
- Serafin P. 2014. Waloryżacja przestrzeni publicznych miasta. Studium przypadku Wieliczki. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 12(936): 95–111.
- Soszyński D., Gadaj P., Kołodyńska M., Muda K., Szewczyk A. 2012. Problemy funkcjonowania i kształtowania przestrzeni publicznych na przykładzie wybranych wsi gminy Uścimów na Polesiu Zachodnim. Lublin.
- Soszyński D., Sowińska-Świerkosz B., Gawryluk A. 2016. Kształtowanie wiejskich przestrzeni publicznych – ocena rozwiązań krajobrazowych w wybranych gminach Polesia Zachodniego. Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego, 34: 149–162.
- Staszewska S. 2020. Wiejska przestrzeń publiczna – miejsca integracji społecznej, rekreacji i edukacji w gminie Kobylin. Ekspertyzy i Raporty WGSEiGP UAM, 7.
- Tomecka J., Korzeniowska A. 2017. Przestrzeń publiczna na wsi jako miejsce spotkań na przykładzie województwa podkarpackiego. Przestrzeń – Urbanistyka – Architektura, 1: 329–340
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. nr 80, poz. 717).
- Wilczyński R., Wiland M., Niedźwiedzka-Filipiak I., Solisz I. 2014. Przestrzeń wiejska. Przestrzeń życia Polaków. Raport Stowarzyszenia Architektów RP, Warszawa, s. 37–66.
- Whyte W.H. 1980. The Social Life of Small Urban Spaces. Washington, D.C.
- Załącznik do uchwały nr 628/263/21 Zarządu Województwa Pomorskiego z dnia 1 lipca 2021 r. – Regulamin konkursu „Najlepsza przestrzeń publiczna województwa pomorskiego 2021”.

Źródła internetowe

<https://pbpr.pomorskie.eu>

Creation and promotion of public spaces in the villages of the Pomeranian region

Abstract: The aim of the article is to present the issues of creating and promoting rural public spaces in the Pomeranian region. Public space is a special place especially in rural areas because it has a key social significance (integration place of residents) and spatial. It determines the quality of life, competitiveness and attractiveness of the region – tourism, settlement and investment. The need for well-designed common places in the countryside is not only more and more often noticed, but also promoted by local and regional governments and rural communities. Public space needs people, because they determine its value in the context of the development of interpersonal relations. An example of good practice in the aspect of creating and promoting generally available values of rural public spaces of the study area is the competition “The Best Public Space of the Pomeranian Voivodeship”. The paper illustrates the rules of the competition and analyzes the projects awarded and distinguished by the competition commission in the years 2006–2021 for the development of public spaces in the villages of the Pomeranian region. Projects presenting high-quality solutions,

adapted to the nature of the environment – initiatives that reflect modern architectural and urban trends in the region were appreciated. The investments implemented in Pomeranian villages confirm the need to create common spaces and set the desired directions and trends in the development of rural public spaces. The projects promoted in the competition are a role model for other towns, and the competition is a form of motivation for local governments to undertake new interesting projects and arrange public spaces in the villages of the Pomeranian region.

Key words: public space, rural areas, Pomeranian region, creating space, promotion, competition